

Staten inn i Quisling-dragkampen

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie

Regjeringsadvokat Bjørn Haug vurderer nå nærmere hva som skal gjøres for å sikre at det sensasjonelle funnet av dokumenter og brev etter Vidkun Quisling forblir i Norge. — Vi skal ha et møte i Kulturdepartementet for å drøfte saken tirsdag. Der møter også representanter for Universitetsbiblioteket og Riksarkivet. I denne saken synes det rimelig at man trekker paralleller med myntene som ble funnet ved Runde på Møre. De ble sikret ved at myndighetene grep inn, slik at de ikke ble solgt ut av landet, sier regjeringsadvokaten.

Haug håper at «Tom», den anonyme personen som har dokumentene, frivillig vil gå med på at myndighetene får materialet til en nærmere gjennomlysning. Den 37-årige Oslo-mannens ikke er det, kan det bli aktuelt med politibeslag eller midlertidig forføyning for å få fatt i dokumentene.

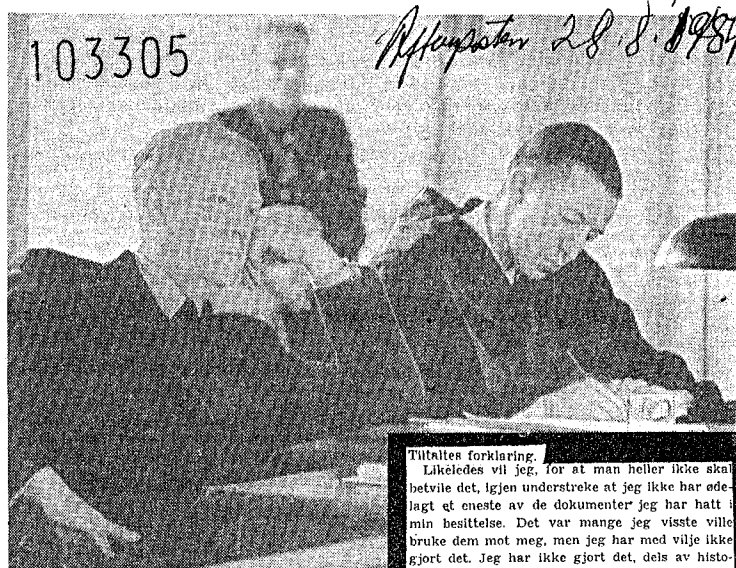
— Dokumentene historiske verdi bør være avgjørende i denne saken, og jeg vil drøfte nærmere hva som skal gjøres på møtet i Kulturdepartementet tirsdag, sier Haug. Det er bred enighet både på Universitetsbiblioteket og i Riksarkivet om at alt nå må gjøres for å sikre at dokumentene ikke blir solgt ut av landet. — Etter vår mening kan dokumentene ifølge norsk lov ikke selges ut av landet. Jeg mener at vi kan vise til paragraf 23 i Kulturminneloven av 1878. Her står blant annet at minner om fremstående personer — uten hensyn til alder — ikke kan selges ut av landet, sier riksarkivar John Herstad til Aftenposten. Han opplyser at deler av papirene etter krigen har vært i offentlige myndigheters forvaring. — Hvordan de er kommet på avveier er det ingen som vet, og det vil trolig bare «Tom» kunne gi svar på, sier Herstad. — Men vi vet bestemt at flere av disse papirene ble beslaglagt i 1945. Vi vet derimot ikke med sikkerhet hvor de har vært; om de har vært oppbevart hos en offentlig instans eller privat hos

enken Maria Quisling, sier Herstad. Han mener at dokumentene hører naturlig hjemme i Riksarkivet. — En stor del av Quisling-arkivet oppbevares her, og vi har også de sentrale dokumentene fra landssvik-oppgjøret, sier han.

Overbibliotekar Bendik Rugaas ved Universitetsbiblioteket mener at dokumentene hører hjemme ved denne institusjonen. — Maria Quisling testamenterte alt materiale hun oppbevarte til oss for sin død i 1980. Vi er derfor heller ikke i tvil om at hun ville ha testamentert disse dokumentene til oss hvis hun hadde kjent til dem. Nå fester vi også vår lit til historiker og kulturrodaktør Hans Fredrik Dahl, slik at han kan kontakte «Tom» og være med på å få dokumentene tilbakeført til myndighetene, sier Rugaas.

Han mener at myndighetene snarest må ta et initiativ til å sikre dokumentene, eventuelt bidra med økonomiske midler til oppkjøp, sier han.

Forskningsstipendiat Ola Mestad ved Universitetet i Oslo sa til NRK-Dagsrevyen mandag at eiendomsretten til papirene må tilhøre Universitetsbiblioteket dersom dette er rette arving.

Reportasje:
Karsten Wiik
Rolf L. Larsen

Vidkun Quisling fortalte flere ganger under rettsaken mot ham at han savnet flere dokumenter.

Tiltales forklaring.
Likeledes vil jeg, for at man heller ikke skal betvile det, igjen understreke at jeg ikke har odelagt et eneste av de dokumenter jeg har hatt i min besittelse. Det var mange jeg visste ville bruke dem mot meg, men jeg har med vilje ikke gjort det. Jeg har ikke gjort det, dels av historisk interesse, og dels fordi jeg vil at saken skal bli belyst, og fordi jeg mener at jeg intet som helst har å skjule i det hele. Hva der er brennt av dokumenter i kanselliet og departementet, har jeg intet hatt med å gjøre. Personlig har jeg ikke odelagt et eneste dokument. De lå i min samling, som de lå da de ble tatt. Jeg savner forøvrig en rekke dokumenter som jeg gjerne skulle ha sett her, og jeg beklager meget at forholdene har vært slike at jeg ikke selv har kunnet forberede min sak.

Papirene tilhører UB

— Jeg er glad for at Regjeringsadvokaten nå engasjerer seg i debatten om Vidkun Quislings papirer. Jeg har selv overlatt saken til Universitetsbiblioteket, sier advokat Finn Thrana, bestyrer av enken Maria Quislings dødsbo i 1980, til Aftenposten. Sjeften for landssviksaker ved Oslo-politiet i 1945, lagdommer Lars L'Abbe-Lund, utelukker ikke at papirene kom på avveie i dagene etter den tyske kapitulasjon i 1945 med de vilkårligheter som kunne inntreffe ved beslaglegging.

— Det Thrana fastholder at UB er rettslig innehaver:

— I sitt testament fra 1969 gjorde Maria Quisling det klart at alt som var igjen av personlige papirer etter henne og hennes mann skulle overlates Universitetsbiblioteket under forutsetning av sikker forvaring.

K. skulle være tilgjengelig for almenheten, fremholder Thrana.

Under rettsaken mot Quisling i 1945 ga han selv flere ganger uttrykk for at dokumenter var forsvunnet, og jeg utelukker ikke at det er disse papirer som nå er kommet til rette. Det foreligger bekræftelser fra politiet på at papirer fra Quisling ble levert til Møllergaten 19, hvor han forøvrig satt fengslet. Jeg ser ikke bort fra at dokumenter kan ha kommet bort derfra. Quislings forsvarsadvokat, Henrik Bergh, offentliggjorde disse uten resultat, sier han.

Thrana vil imidlertid ikke antyde noe motvillig hos dem som måtte ha fjernet papirene, enten det var bevisst eller i vanvare.

Tidligere kirke- og undervisningsminister Helge Sivertsen var i 1945 engasjert av aktoratet i Quisling-saken sammen med høyesterettsadvokat Ivar Follestad for å fremskaffe dokumentasjon i saken:

— I rettsaken var det blant annet lagt vekt på den kontakt Quisling hadde hatt med tyskerne før invasjonen 9. april 1940. Sammen med Follestad ble jeg sendt til Tyskland for å få verifisert de dokumenter som ble funnet hos de tyske nazileidere. De var fengslet i Nürnberg i påvente av rettergang der. Det lyktes oss å finne et eksemplar av en protokoll fra et møte hos Adolf Hitler i desember 1939. Der fremla Quisling sitt syn på situasjonen, og Alfred Rosenberg noterte i sin dagbok: «Nå ser vi hverandre ikke igjen for Quisling er ministerpresident». Dette fant vi ikke noe om i Quislings egne papirer i 1945. Når papirene kan ha forsvunnet er for meg umulig å si, sier Sivertsen.

Lagdommer Lars L'Abbe-Lund, som i 1945 var politilinspektør og sjef for politiets landssvikavdeling, sier dette om saken:

— Da den tyske kapitulasjon var et faktum, ble det umiddelbart tatt beslag i såvel Quislings som i andre ledende nazisters boliger og kontorer. Beslagleggingen ble foruten av politiet utført av både hjemmestyrker og reservepolitiet uten politierfaring. Selv om nordmenn som så danne utviste god disiplin, er det ingen hemmelighet at det skjedde vilkårligheter ved beslagene. En gang måtte Staten tilstå en nazi-mistenkt statsjenneste-mann erstatning for tre flasker originalbrennevin, så det er ikke rart om kassene med Quislings papirer kan ha forsvunnet i den situasjonen som rådet. I hans tilfelle ble det tatt beslag både i boligen på Bygday og i det såkalte kanselli på Slottet, forteller L'Abbe-Lund.

Nordisk kontaktnett

Vidkun Quislings nyoppdagede private arkiv inneholder korrespondanse som viser at Quisling i 1930-årene hadde kontakt med politikere på ytterste høyre fløy både i Danmark og Sverige. Arkivet inneholder også korrespondanse med høyreorienterte finner under Quislings tid som militærattaché i Helsingfors vinteren 1920—21.

Det bekrefter historikeren og Dagblad-redaktøren Hans Fredrik Dahl overfor NTB.

— Arkivet viser at Quisling hadde svært nær kontakt med Danmarks Nationalsosialistiske Arbeiderpartiet gjennom 1930-årene. I denne del av korrespondansen blir det planlagt omfattende samarrangementer og utvekslinger, sier Dahl.

To personer som stadig går igjen i Quislings brevveksling med sine politiske meningsfeller i Danmark, er Fritz Clausen og Ejnar Vaaben.

— Quisling hadde faktisk kontakt med flere fraksjoner innenfor det danske partiet, sier Dahl. Av arkivet fremgår det at Quisling i 1931 og 1934 hadde kontakt med kommandørkaptein Wahlström i Sveriges Nationella Ungdomsforbund (SNU). SNU var opprinnelig det svenske Høyre-partiets ungdomsorganisasjon, men brøt med moderpartiet etter å ha blitt påvirket av fascistiske tendenser.

Inneholdet i korrespondansen dreier seg om samarbeid og gjensidig stimulans i spørsmål om å bygge opp et internasjonalt kontaktnett, sier Dahl.

Quisling førte også korrespondanse med Stockholm-legen Ruedger Essen, som han hadde omgang med i Den Fascistiske Internasjonale i Montreux. (NTB)

Quisling savnet selv en rekke dokumenter

«Jeg savner forøvrig en rekke dokumenter som jeg gjerne skulle ha sett her... Likevel vil jeg, for at man heller ikke skal betvile det, igjen understreke at jeg ikke har odelagt et eneste av de dokumenter jeg har hatt i min besittelse. Det var mange jeg visste ville bruke dem mot meg, men jeg har med vilje ikke gjort det, dels av historisk interesse, og dels fordi jeg vil at saken skal bli belyst, og dels fordi jeg mener at jeg intet som helst har å skjule i det hele.» Dette er Vidkun Quislings egne opplysninger fra rettsaken mot ham høsten 1945.

Hans forklaringer i lagmannsretten er nå vel bevart i statlige arkiver. Hele hans forklaring under straffesaken ble stenografert ned og året etter utgitt i bokform på offentlig bekostning. I sine forklaringer i retten gir Quisling uttrykk for at han savner en rekke viktige dokumenter som blant annet ble oppbevart i boligen «Gimle» på Bygdøy.

«Hva der er brennt av dokumenter i kanselliet og departementet, har jeg intet hatt med å gjøre. Personlig har jeg ikke odelagt et eneste dokument. De lå i min samling, som de lå da de ble tatt.»

Også Quislings enke opplyser

i sitt testament at en rekke papirer er savnet.

Tidligere i rettsforklaringen sier Quisling følgende: «Jeg vil samtidig be om at man finner et brev fra general Laake. Det finnes i mitt arkiv. Det har jeg båret i min lommebok til for et halvt år siden. Det ligger på Gimle.»

Lagmannen: «Blir det forandring gjennomgåelse av arkivet?»

Aktor: «Arkivet er tonnevis av papir.»

Lagmannen: «Fra Gimle?»

Aktor: «I det hele på N.S.-kontorene og de forskjellige steder...»

Quisling påpekte altså en rekke ganger under rettsaken at han manglet flere dokumenter.

Hvor de ble av, er viktige spørsmål som den anonyme «Tom» nå kan bidra med svar på. En av Quislings nærmeste medarbeidere, som vil være anonym, forteller følgende til Aftenposten om da Quisling ble arrestert om morgenen 9. mai: — Jeg overtok da oppsynet og overvåkingen av dokumenter og andre verdigjenstander på «Gimle». Selv ble jeg arrestert 16. mai.

— Jeg var på «Gimle» da Quisling ble arrestert. En mindre krets av hans nærmeste var tilstede. Vidkun Quisling ba meg om å ta meg av hans hustru Maria, og jeg ble i huset i dagene som fulgte. Det var store verdier i huset, både kunst og andre unike dokumenter. Allerede i løpet av dagen begynte vi å samle sammen en del papirer. Talt fikk vi tre stappfulle mapper. Vi tok så kontakt med da-

værende konstituert politimter Henrik Meyer, og underrtet ham om at vi ville overlevere dokumentene på Møllergat 19. De som dro avgårde med i private, fikk ikke beskjed om disse måtte leveres til høyre instans i politiet. Vi har kvitteringer på at dokumentene i overlevert.

Senero ble det oppgitt at disse dokumentene ikke lenger eksisterte. Om det er noe av det materialet som nå er funnet, vil jeg ikke, jeg vet nemlig ikk med sikkerhet hvilke papirmappene inneholdt.

— Det er også andre muligheter for at dokumentene er kommet på avveier — i vanvare eller ulovlig. De kan ha vært oppbevart på «Gimle» uten at vi har vært klar over dem. Papirene kan videre ha vært oppbevart på Slottet, hvor Quisling også hadde en rekke dokumenter, eller på NS-kontorene i Rådhusgaten 17. En annen mulighet er Mar Quislings leilighet i Erlis Skjalgssongt. i Oslo. Hun kan ha hatt dokumentene i huset selv å ha vært klar over det.

Jeg vet også med sikkerhet det var innbrudd i denne leiligheten like etter Maria Quisling død. Men om noe ble tatt, og i fall hva, vet jeg ikke. Men personlig vil jeg ikke utelukke dokumentene som nå er dukket opp, er anskaffet på ulovlig vis. Jeg vet bl.a. at en 7. sans ble stilet fra «Gimle». Den er nå i budt til salg. Jeg har også hørt sterke rykter om at det i Norge har vært en del verdifullt materiale fra Quislings samling tilbudt på det åpne marked.